

ДУХОВНІСТЬ ХХІ СТ.: ПРОЕКТИ САМОРОЗБУДОВИ ОСОБИСТОСТІ

УДК 140.8 (045)

ПРОБЛЕМА “ЦИВІЛІЗОВАНОГО БЕЗКУЛЬТУР’Я” В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ДІДЕНКО Г. М.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядається співвідношення культури і цивілізації в сучасну добу, протиріччя між якими призводять до появи “цивілізованого безкультур’я”, аналізуються різноманітні прояви “цивілізованого безкультур’я” та визначаються можливі шляхи їх подолання. Акцентується увага на необхідності розробки філософською громадою цієї проблеми, позаяк “цивілізоване безкультур’я” становить реальну загрозу існуванню людства.

Ключові слова: культура, цивілізація, співвідношення культури та цивілізації, культурна людина, цивілізована людина, “цивілізоване безкультур’я”.

В статье рассматривается соотношение культуры и цивилизации в современную эпоху, противоречия между которыми приводят к возникновению “цивилизованного бескультурья”, анализируются различные проявления “цивилизованного бескультурья” и определяются возможные пути их преодоления. Акцентируется внимание на необходимости разработки философским сообществом этой проблемы, так как “цивилизованное бескультурье” представляет реальную угрозу существованию человечества.

Ключевые слова: культура, цивилизация, соотношения культуры и цивилизации, культурный человек, цивилизованный человек, “цивилизованное бескультурье”.

This article examines the present correlation of culture and civilization, since contradictions between them might lead to the emergence of “civilized barbarism”. The paper also analyzes various manifestations of “civilized barbarism” and establishes possible ways of their overcoming. The article focuses on the need to elaborate on this issue by the philosophic community since “civilized barbarism” is a real threat to the existence of mankind

Keywords: culture, civilization, correlation of culture and civilization, cultured person, civilized person, “civilized barbarism”.

Постановка проблеми. Цивілізація як наслідок історичного розвитку людства, призначення якої забезпечити гідні умови їх існування, неперервність розвитку суспільства і збереження людського роду, стала предметом активних філософських досліджень у другій половині ХХ ст., коли в зв’язку з тенденцією до глобалізації світової історії, небаченого до того прискорення темпів науково-технічного прогресу, посилення соціальних конфліктів на національному і релігійному підґрунті, постала загроза знищення людської цивілізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософські дослідження С. Аверінцева, С. Гантінгтона, А. Гусейнова, С. Кримського, Н. Мотрошилової, Ю. Павленка, А. Тойнбі, Е. Фромма та ін. значно збагатили знання про сутність, основні ознаки і роль цивілізації в розвитку людства, виявили особливості, основні типи і протиріччя сучасної цивілізації, визначили можливі шляхи вирішення зазначених протиріч. Цими дослідженнями підсилена увага до наявності в сучасному світі явища “цивілізованого безкультур’я”, певного варварства як зворотного боку сучасної цивілізації [8, с. 91–94].

Виклад основного матеріалу. Вперше проблему “цивілізованого безкультур’я” поставив у своїй книзі “Занепад Європи” Освальд Шпенглер (більш точний варіант перекладу назви з німецької мови “Der Untergang des Abendlandes” означає “Занепад Заходу”), виданій в 1918 році [12]. Приголомшений страхіттями Першої світової війни, коли німці, що мали в Європі авторитет високодуховної та культурної нації, застосували зброю масового знищення й хімічні атаки для загибелі якнайбільшої кількості людей, О. Шпенглер розглядає культуру і цивілізацію як протилежності. Цивілізація – це вже виродження культури, старість і навіть її смерть, “культура і цивілізація – це живе тіло душевності та її мумія” [12, с. 538], – таку характеристику дає німецький філософ О. Шпенглер західноєвропейській цивілізації початку ХХ сторіччя, в якій він гірко розчарувався і про прийдешні біди якої намагався попередити людство. На превеликий жаль, трагічні попередження О. Шпенглера значною мірою здійснились у страшних суспільних катастрофах ХХ сторіччя.

Однак протиставляти поняття “культура” і “цивілізація”, як і ототожнювати їх не можна. Поняття “цивілізація”, як і поняття “культура”, має чимало значень, бо відображує дуже складне й різноманітне явище. Поки що єдиного визначення поняття “цивілізація” не існує. Накопичені певні доробки мислителів дають можливість проаналізувати такі складні явища, як культура і цивілізація, які мають багато спільних рис, але між ними існують і суттєві відмінності.

Культура й цивілізація – різні поняття, хоча часто вони не розрізняються і вживаються як тотожні. Сам термін “цивілізація” виник значно пізніше терміну “культура”. Термін “культура” вперше вживається в трактаті давньоримського філософа і політичного діяча Цицерона в 45 році до н. е., а термін “цивілізація” не раніше ХVIII ст. Існують декілька версій щодо авторства терміну “цивілізація” (від латинського слова “civilis” – громадянський). За однією з них, автором є шотландський філософ А. Фергюсон, який розумів цивілізацію як вищий ступінь розвитку суспільства, який приходить на зміну дикості і варварству. За іншою версією, авторство приписується французьким мислителю – П. Гольбаху, який визначав цивілізацію як такий стан суспільства, де панує освіта і наука, і В. Мірабо, котрий назвав цивілізацією сукупність певних правил людського співжиття, які впорядковують суспільство на засадах доброчесності. Ґрунтовне дослідження цивілізації було зроблене в роботі американського дослідника Л. Морґана “Первісне суспільство. Дослідження прогресу людства із дикого стану до варварського та із варварського до цивілізації”, де визначено основні ознаки цивілізації, серед яких найпершою та найголовнішою називається використання писемності, що давало змогу накопичувати і передавати колективний досвід для вдосконалювання життя суспільства. В роботах Г.М. Бонґард-Левіна, С.С. Аверінцева, О. Шпенглера, Ю. Павленка ознаками цивілізації вважаються: поява держави, яка через органи влади, систему законів, податків, органів примусу впорядковує життя суспільства; розподіл суспільства на класи, що дав можливість визначити структуру суспільства і місце в ній різних класів; розмежування фізичної й розумової праці, що значно прискорила технічний і науковий прогрес; поява великих міст, де значно полегшувався обмін досвідом та соціально значущою інформацією. Такі ознаки цивілізації визнаються майже всіма її дослідниками, зокрема Г.М. Бонґард-Левіним і С.С. Аверінцевим: “Древні цивілізації – це цивілізації, деяка єдність, що протистоїть тому, що цивілізацією не є, – докласовому і додержавному, доміському і догромадському, нарешті, що дуже важливо, дописьменному стану суспільства і культури” [2, с. 6–7].

Надання головного значення в розвитку цивілізаційних процесів саме писемності в роботах багатьох дослідників цілком доцільне. Кожна цивілізація продукувала особливу систему кодування, збереження і передачі інформації, що закріплювалася в певних соціальних нормах. Засобами передачі соціального досвіду виступали звичай, гра, ритуал, обряд. Але найважливіша роль належала мові міжособистісного спілкування як специфічному соціальному засобу накопичення, збереження і трансляції інформації та керування людською поведінкою.

Цивілізація – хранителька історичного досвіду, який забезпечує спадкоємність поколінь, умова збереження і продовження людської історії, отже роль мови, писемності в її становленні переоцінити неможливо.

Дослідники цивілізації Н. Бучило, Н. Мотрошилова, Е. Тоффлер виокремлюють при аналізі цивілізації нові ознаки. Так, Е. Тоффлер у роботі “Третя хвиля” ознакою цивілізації вважає технологію, за допомогою якої суспільство впорядковує свої відносини з природою. Згідно цієї концепції, всі існуючі цивілізації поділяються на два типи: техногенну цивілізацію, що властива Західній Європі, і психогенну, притаманну країнам Сходу, зокрема Стародавньому Китаю чи Стародавній Японії [11, с. 33]. В роботі Н. Мотрошилової “Цивілізація і варварство в сучасну добу” сутнісною, невід’ємною ознакою цивілізації, що глобалізується, назване суперечливе втручання людини і людства в природні процеси, що охоплює всю Землю. Здійснено спробу визначити сутність цивілізації як процесу створення ноосфери, критеріями якого можуть слугувати розумна достатність, користь, краса і визнання цінності першої природи – природи поза людиною і в ній самій [8, с. 19]. “Цивілізація означає ускладнення взаємодії природно-біологічних факторів, що не припиняють свого впливу, із соціально-історичними регулятивами, значення яких зростає в розвитку людського роду” [8, с. 17]. Саме сучасна цивілізація забезпечує людині можливість брати участь у вирішенні долі країни і світу, жити вільно у різних соціальних об’єднаннях, мати все більш комфортне, красиве життя, гідне людини. Н. Бучило вважає цивілізацію сферою історичної необхідності, “способом збереження і відтворення суспільного життя, закріпленим у системі норм, які регулюють діяльність і стосунки окремих індивідів і соціальних груп в усіх підсистемах суспільства: економічній, політичній, соціальній, духовній” [3, с. 293]. Крім того, цивілізація застосовується як типологічна одиниця виміру прогресу людської історії для характеристики рівня, періоду та особливостей розвитку окремого регіону або суперетносу (цивілізація антична, західна, східна, індустріальна, російська тощо) [9, с. 332].

Надзвичайно різноманітний спектр визначень існує щодо поняття “культура”, яке відображає найбільш складний фактор людського буття. За найбільш приблизними підрахунками, число визначень культури – понад число 500. Але всі вони стосуються трьох основних іпостасей культури: культура як світ артефактів, як світ людської діяльності і світ знаків, що мають різноманітні значення. Культура розуміється як сукупність найкращих витворів людського духу, духовних цінностей, які в сукупності і визначають суспільне буття людини, відмінне від природного. Людська розумова діяльність продукує світ сенсів, що втілюються в поняття і різні форми духовного життя людини – мораль, релігію, мистецтво, філософію, науку, право, системи освіти і виховання. Людина, створюючи культуру в усіх її складових, тим самим створює і саму себе, і процес цей безкінечний.

В інформаційному суспільстві при визначенні культури чільне місце посіла знаково-семіотична теорія культури, згідно якої “культура – це соціальна інформація, яка зберігається і накопичується в суспільстві за допомогою створюваних людьми знакових засобів” [6, с. 37].

У сучасних наукових розробках відсутня єдина думка і щодо співвідношення культури й цивілізації. В роботах російського історика М. Данилевського “Росія та Європа” і видатного англійського історика А. Тойнбі “Дослідження історії”, як і в багатьох словниках, культура та цивілізація розглядаються як синоніми. Згідно концепції М. Данилевського, культура й цивілізація зливаються в єдине в культурно-історичному типі, розвиток якого відбувається згідно законів існування живих організмів: дитинство, зрілість, старість, занепад. Зміна культурно-історичного типу означає невідворотну загибель і цивілізації, і культури, бо вони нерозривно пов’язані між собою. А. Тойнбі розглядає всесвітню історію як історію основних та локальних цивілізацій, що співіснують одна з одною. Тип цивілізації визначається насамперед властивим їй культурою, релігією, отже, розглядати їх окремо неприпустимо. В існуючих на сьогоднішній

день, за типологією А. Тойнбі, семи основних цивілізаціях (західна, православна, китайська, індуїстська, далекосхідна, арабська, іранська) основою їх формування і розвитку є духовна культура, насамперед, релігія. Всього за час існування людства А. Тойнбі виділяє 21 цивілізацію, термін існування яких визначався здатністю творчої меншини певної цивілізації знайти відповіді на виклики історії, що загрожували її існуванню. Видатні люди, здатні до творчих дій у техніці, науці, праві, мистецтві, культурі взагалі, в змозі захистити цивілізацію перед викликами історії.

Більшість дослідників співвідношення культури й цивілізації не ототожнює ці поняття, вважаючи культуру і цивілізацію різними етапами розвитку суспільства та розрізняючи їх місце і функції в житті соціуму. Культура і цивілізація – нетотожні явища людського буття, які взаємодоповнюють одне одного. Культура на певному етапі свого розвитку проростає цивілізацією, а цивілізація становить базу для подальшого розвитку культури, розвиваючи різноманітні матеріальні засоби і форми володіння ними. Всіх прихильників цієї концепції перерахувати неможливо. Різницю між культурою й цивілізацією розглядав І. Кант. У дослідженнях ХХ ст. вона найбільш доказово викладена американським філософом П. Сорокіним, німецьким соціологом Н. Еліасом, російськими філософами Б. Єрасовим, А. Кармінім, Ю. Лотманом, В. Толстих, українськими культурологами – Ю. Павленком, В. Пічі, О. Шевнюк та ін.

М. Бердяєв у своїй праці “Про рабство і свободу людини” виходить із дуже суперечливої тези про первинність цивілізації по відношенню до культури і вбачає суттєві відмінності між культурою та цивілізацією в тому, що цивілізація являє собою соціально-колективний процес, у той час як культура – процес виключно індивідуальний [1]. Початком цивілізації М. Бердяєв вважає винахід найпримітивніших знарядь праці, а розвиток культури пов’язує з духовною розбудовою людини. За М. Бердяєвим, можна сказати, що у цієї людини є висока культура, але не можна сказати, що у цієї людини є висока цивілізація. Якщо цивілізація означає більш високий рівень розвитку об’єктивних умов існування суспільства, то культура нерозривно пов’язана із духовністю і причетність до неї людини. В фундаментальному дослідженні “Виникнення цивілізацій” Ю. Павленка наведено доказову базу первинності культури, а не цивілізації в історичному розвитку, що суперечить поглядам М. Бердяєва. Розуміння цивілізації як наступної за первісним щаблем розвитку людства (з зазначеними її характеристиками) повною мірою спрацьовує в сучасній соціальній філософії та ряді конкретних історичних наук – передусім, власне в історії (особливо коли йдеться про древні та ранньосередньовічні суспільства), археології, теоретичній етнографії (етнології) та ін. Паралельно з таким розумінням, цивілізація часто розглядається як окрема, відносно автономна, як правило, поліетнічна соціокультурна система, яка має свої просторово-часові виміри, базові духовно-культурні підстави та відносно стійкі, довготривалі (інваріантні) структури економічних, суспільно-політичних і культурних зв’язків [9].

М. Бердяєв не визнає тезу О. Шпенглера про протилежність культури й цивілізації і руйнацію культури цивілізацією. Відношення між культурою і цивілізацією в ході людської історії надзвичайно складні, отже, вплив цивілізації на культуру може бути і позитивним і негативним [1].

Цивілізація дійсно становить матеріальну основу культури, гарантує певний рівень організації та комфортності суспільного життя, забезпечує необхідні засоби для накопичення й трансляції інформації, виробляє різноманітні засоби вирішення існуючих суспільних конфліктів та запобігання майбутнім. За сучасним порівнянням А. Карміна, цивілізація і культура пов’язані між собою як модем, тіло комп’ютера, і його програмне забезпечення, душа комп’ютера [6]. Вони взаємозалежні, передбачають і доповнюють одне одного, отже, їх успішне функціонування можливе лише в єдності. Але цивілізація і культура – відносно самостійні явища. Для культури

найважливіше значення мають неповторність, новизна, унікальність змісту й форми, національна самобутність, прагнення високих духовних ідеалів і одночасно недовершеність, недомовленість, метафоричність її втілень, що забезпечує надзвичайну різноманітність форм культури та стимулює творчий пошук. Для цивілізації, навпаки, характерні універсальність, інтернаціональність, пріоритет технологічних розробок, визначеність. XXI сторіччя чітко визначає стремління до глобальної, світової цивілізації на підставі універсалізації новітніх технологій, засобів кодування, збереження і передачі інформації, взаємозалежності економічного розвитку країн і соціальних нормативів, які регулюють життя сучасного суспільства.

Відмінності культури й цивілізації та їх відносна самостійність призводять до того, що між ними виникають протиріччя, порушується рівновага в стосунках між ними. За П. Сорокіним, у сучасному світі розвиток цивілізації переважає розвиток культури, що негативно позначається на рівні цивілізації [10]. Перевага цивілізації над культурою призводить до кризи культури, коли матеріальні потреби людей беруть гору над духовними потребами, суспільство нещадно експлуатує багатства природи для задоволення все зростаючих матеріальних потреб і одночасно все менше уваги приділяє причетності людини до духовної культури. Вихід із кризи П. Сорокін вбачає в створенні нового типу культури – ідеаційної, за його класифікацією, де чільне місце в суспільстві посідатимуть духовні потреби на засадах відповідального, вираженого, раціонального господарювання людства [10, с. 394].

Як було зазначено вище, рішуче протиставляє цивілізацію і культуру О. Шпенглер, вважаючи їх несумісними, протилежними явищами в житті суспільства [12]. За О. Шпенглером, цивілізація – це невідворотна вбивча стадія в розвитку культури, яка руйнує душу культури. Цивілізація є вмираючою, конаючою культурою, яка вже вичерпала свій творчий потенціал і не здатна продукувати й обслуговувати нові духовні потреби. Цивілізація йде за культурою “як смерть за життям, як нерухомість за розвитком, як розумова старість і скам’яніле світове місто за селом і широсердним дитинством... Культура вмирає, коли її душа здійснила всю суму своїх можливостей у вигляді народів, мов, віровчень, мистецтв, держав, наук” [12, с. 264]. Тоді, на думку О. Шпенглера, культура стає цивілізацією, вона клякне, кров її згортається і сили залишають її. В гонитві за матеріальною наживою люди в умовах нестримного технічного прогресу стають уніфікованими, одномірними, виснаженими роботою, яким вже не до філософських роздумів про сенс життя чи спілкування з високим мистецтвом. Вкрай песимістичний прогноз висловлює О. Шпенглер щодо всієї модерністської західної культури, бо досягнення цивілізації руйнують культуру, вони обернені проти людини і врешті-решт можуть призвести, на його думку, до загибелі душі культури приблизно наприкінці XX сторіччя.

На щастя, сумний прогноз О. Шпенглера не справдився. Бурхливий науково-технічний прогрес, розвиток економіки та державно-правового устрою багатьох країн не став завершенням європейської культури. Більше того, саме XX ст. відкрило людству космічні програми, генну інженерію, комп’ютерні технології, Інтернет і мобільний зв’язок, голографію й тривимірні фільми, пересадку серця та легенів – цей перелік можна продовжувати й продовжувати. Не занепало сучасне мистецтво – навпаки, воно отримало від розвитку науки і техніки нові можливості для створення художніх творінь. Але в роздумах німецького філософа є дуже серйозні, просто доленосні попередження про негативні тенденції у співвідношенні цивілізації і культури в сучасному світі, які загострюються при переході на більш високі рівні суспільного розвитку. Загроза існуванню культури і людства зберігається і, насамперед, вона зумовлена появою явища “цивілізованого безкультур’я”, яке спостерігав О. Шпенглер у важкі часи початку XX ст. – світова війна, революція і братовбивча громадянська війна в Росії, гонка озброєння, посилення зубожіння народів [10].

Розбіжність понять “культура” і “цивілізація” призводить до можливості розбіжності понять “культурна людина” і “цивілізована людина”, яка і зумовлює появу “цивілізованого безкультур’я”.

Культурна людина органічно причетна до сукупного духовного досвіду людства у постаті моралі, релігії, мистецтва, філософії, науки, до загальнолюдської системи духовних цінностей і поділяє гуманістичні ідеї поваги до людини, її права на свободу вибору, самоцінності і недоторканості людського життя. Культурна людина в своїй діяльності керується високими духовними орієнтирами й усвідомлює відповідальність за новачі, що привносяться в світ її власною творчістю в усіх можливих галузях суспільного життя.

Цивілізована людина здатна користуватися досягненнями науково-технічного прогресу, зовнішньо виконувати норми й правила поведінки, прийняті в даному суспільстві, діяти вільно і самостійно. Але якщо вона при цьому не поважає права і гідність інших людей як свої власні, якщо її інтелект бездушний і не рахується із можливими негативними наслідками його діяльності для суспільства, якщо в її світогляді не склалася система гуманістичних цінностей та внутрішньої потреби їх дотримуватись, то таку людину назвати культурною не можна. Можна бути цивілізованою і некультурною людиною, що і призводить до різноманітних проявів “цивілізованого безкультур’я”, які таким чи іншим чином ведуть до руйнації душі, до притуплення відповідальності за свої дії, а це становить серйозну загрозу для теперішнього й майбутнього існування людства.

Яскравим проявом “цивілізованого безкультур’я” О. Шпенглер вважав війну як “організоване божевілья”, коли вищі технічні досягнення людства використовуються для його ж знищення [12]. Численні етнічні і громадянські військові конфлікти початку ХХІ сторіччя, прояви міжнародного тероризму та військові кампанії проти тероризму – все це свідочить сучасного “цивілізованого безкультур’я”. Війна всіх проти всіх, застосування зброї, військові агресії не повинні взагалі бути засобами вирішення суперечностей між країнами і народами.

Треба визнати, що проявів “цивілізованого безкультур’я” в сучасному світі досить багато. Одним із надзвичайно загрозливих для майбутнього людства його проявів можна вважати загострення екологічних проблем, кризу природи, яка, за думкою відомого італійського дослідника А. Печчеї, насправді є не кризою природи, а кризою ставлення людини до природи. Все більш гострою стає в світі проблема постачання питної води, тому що зусиллями багатьох цивілізованих, але некультурних людей вода в річках і озерах перетворюється на рідину, непридатну для пиття. Україна, Греція і Португалія посідають три останні місця в Європі по забезпеченню питною водою. Але ж в Україні багато великих річок – Дніпро, Дунай, Десна, Дністер, Південний Буг. Щорічно в світі забруднюється майже половина всієї доступної прісної води [5].

Міжнародною групою експертів ООН доведено, що зміни клімату, які відбуваються на нашій планеті, викликані сумісною промисловою діяльністю людства, до того ж масштаб втручання людини в природні процеси невпинно зростає. Головним джерелом енергії залишається вуглеводнева сировина, що призводить до підвищення частки двоокису вуглецю (основної складової парникових газів) в атмосфері і глобальному потеплінню клімату. “З початку промислової революції атмосферні запаси CO₂ зросли на третину – таких темпів зростання не було за попередні двадцять тисяч років, як мінімум. Теперішній рівень концентрації парникових газів перевищує природний рівень, що спостерігався протягом останніх 650 тисяч років” [4, с. 71]. Значно збільшилась кількість природних катастроф – землетрусів, цунамі, руйнівних повеней, зсувів ґрунту, при чому відбуваються вони в багатьох регіонах Землі, де до того про такі стихійні лиха і не чули. Європа стала потерпати від незвичної для неї спеки, що призвело до масштабних лісових пожеж та втрати родючості ґрунтів. Нещодавно Нобелівська премія була присуджена міжнародній групі вчених за дослідження й поширення знань про зміни клімату, викликані людською діяльністю, які вперше в історії людства набули статусу світової екологічної кризи. Це актуальне дослідження має стати попередженням про згубність проявів “цивілізованого безкультур’я” як насилля над природою, яке становить реальну загрозу існуванню людського роду.

Проявом “цивілізаційного безкультур’я” можна вважати поширену в наш час політизацію етнічної належності людини, використання її для гострого політичного протистояння, для створення образу зовнішнього ворога, котрий начебто є відповідальним за всі біди й негаразди, що відбуваються з певною спільнотою людей. Усі новітні досягнення цивілізації в галузі засобів масової інформації використовуються для розмежування і мобілізації людей за принципом “Ми” і “Вони”. Образливих варіантів тут дуже багато: “жидомасони”, “хохли”, “москалі”, “ляхи”, “особи кавказької національності”, “чучмеки”, “понаїхали тут”, а сутність одна – зверхнє, принизливе ставлення представників однієї нації до представників іншої нації, насадження нічим не виправданих націоналістичних забобонів й розпалювання ворожнечі до незгодних з “Ми”. Для культурної людини є неприпустимим визнавати ту чи іншу людину менш вартісною через етнічну належність, хизуватися своєю належністю до корінної нації і вимагати для себе за це певних преференцій, ворожо ставитися до людей з іншими кольором шкіри, розрізом очей, походженням, мовою і віруваннями.

Особливу роль у процесі етнічної ідентичності і протистоянні “Ми” і “Вони” відіграє мова. Тому за певних політичних обставин вона може набути гіпертрофованого значення, перетворитися на національний символ, на засіб політичного й національного розмежування. Сучасна українська дійсність дає багато прикладів, коли громадян України, переважно жителів східних областей, де історично склалася двомовність, обвинувачують у державній зраді за їх прагнення надати російській мові статусу офіційної мови міжетнічного спілкування. Ситуація вкрай загострилась після захоплення Росією Криму, російську мову стали цькувати як мову окупантів. Така агресія проти російської мови не може бути виправдана, бо російська мова – мова культури світового значення, визнаний засіб міжнародного спілкування – не несе відповідальності за войовничу, нерозумну політику російської влади. Знання мови видатної культури, як і знання інших мов – англійської, німецької, французької, китайської – сприяє міжнародному спілкуванню, полегшує розуміння життєві позиції іншої людини, продукує здатність ставитися до людини із “Вони”, як до іншої, але не ворожої, і плідно співпрацювати з нею.

Одним із досить поширених проявів “цивілізованого безкультур’я” в сучасному світі можна вважати будь-яке обмеження свободи людини у виборі мови спілкування, віросповідання, доступу до інформації.

Висновки. На превеликий жаль, сьогоднішнє політичне життя України рясніє прикладами “цивілізованого безкультур’я” в галузі мови. Не так давно по всій Україні були розміщені величезні білборди із закликком: “Думай українською!”. А чому неможливо думати рідною мовою: російською, молдавською, польською, угорською, румунською, єврейською, грецькою, татарською та іншими, якщо все це рідні мови громадян багатонаціональної України, які зовсім не заперечують статусу української мови як державної? Мовна політика держави має бути надзвичайно виваженою, скерованою на розквіт усіх мов в Україні, такою, що не провокує асиметричних образів етнічних спільнот, такою, що забезпечить усім громадянам нашої країни доступ до соціально значущої інформації. Толерантність у різноманітних суспільних, зокрема мовних, стосунках, усунення обмежень доступу до інформації – обов’язкові умови, за яких українське суспільство здатне подолати прояви “цивілізаційного безкультур’я” і забезпечити висхідний напрямок цивілізаційно-культурного розвитку України як однієї із провідних країн Європи.

Ганебним проявом “цивілізаційного безкультур’я” є досить поширена в українському політикумі практика нав’язування своїх політичних уподобань із застосуванням фізичної сваволі чи мордобою. Несумісність оцінок і думок щодо об’єкту конфронтації жодним чином не виправдовує приниження та образи опонента, позаяк вони унеможливають пошук оптимального вирішення конфліктних проблем, яких забагато в історії сучасного інформаційного суспільства, зокрема українського. Тільки діалог, полеміка, коли опоненти поважають один

одного, здатні дослухатися думки іншого та коригувати своє власне бачення проблеми, забезпечують плідний пошук атрактора, який приведе до зменшення ентропії як міри безладдя в суспільстві.

“Цивілізаційне безкультур’я” становить серйозну загрозу існуванню сучасного людства. Потрібні консолідовані зусилля філософів, політологів, культурологів, соціологів, лінгвістів для з’ясування причин цього негативного явища й визначення шляхів його подолання для збереження і подальшого розвитку людської історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека / Николай Бердяев. – М. : “Хранитель”, 2006. – 55 с.
2. . – 479 с.
3. Бучило Н. Ф. Философия : [учебник для вузов] / Н. Ф. Бучило. – М. : ООО “Проспект”, 2012. – 467 с.
4. Вебер А. Б. Глобальное изменение климата. Кто виноват? И что делать? / А. Б. Вебер // “Век глобализации”. – 2008. – №1. – С. 70–82.
5. Данилов-Данильян В. И., Хранович И. Л. Управление водными ресурсами. Согласование стратегий водопользования / В. И. Данилов-Данильян, И. Л. Хранович. – М. : Научный мир, 2010. – 229 с.
6. Кармин А. С., Новикова Е. С. Культурология / А. С. Кармин, Е. С. Новикова. – СПб. : ЗАО Издательский дом “Питер”, 2004. – 464 с.
7. Кримський С. Б. Ранкові роздуми / Сергій Кримський. – К. : “Майстерня Білецьких”, 2009. – 120 с.
8. Мотрошилова Н. В. Цивилизация и варварство в современную эпоху / Н. В. Мотрошилова. – М. : ИФ РАН, 2007. – 268 с.
9. Павленко Ю. В. Основные подходы к осмыслению истории и проблема их синтеза / Ю. В. Павленко // Пути и перепутья современной цивилизации / [Крымский С. Б., Павленко Ю. В., Пахомов Ю. Н.]. – К. : Благотворительный фонд содействия развитию гуманитарных и экономических наук “Международный мировой центр”, 1998. – С. 33–58.
10. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / Питирим Сорокин. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.
11. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : Прогресс, 2002. – 776 с.
12. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории / Освальд Шпенглер. – М. : “Мысль”, 1998. – 606 с.